

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Лаюка Мирослава Миколайовича на тему: «"Карпатський текст" у творчості Василя Герасим'юка», подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література

Проблеми культурної ідентичності та національної тожсамості, які значно загострились останнім часом, потребують послідовного й неупередженого опрацювання – зокрема (або й насамперед) у просторі художньої літератури. Адже саме література транслює та увиразнює ті культурні коди, які визначають буття українського суспільства. З огляду на активізацію ідентифікаційних процесів, які ми спостерігаємо сьогодні, актуальність вивчення питома українських національних локусів через категорії культурної пам'яті та регіональні особливості конкретних художніх текстів є очевидною.

Запропонований у дослідженні Мирослава Лаюка системний підхід до осмислення творчості одного з найбільш концептуальних українських поетів сучасної української літератури дає можливість охопити основні складові авторського міфу Василя Герасим'юка в їхній цілісності та взаємодії. У роботі використано широкий спектр методів, що вдало поєднуються в єдину методологічну стратегію. Аналіз «карпатського тексту» як оригінальної семіотичної системи та «аксіологічної осі» поетичного світу митця розгортається на декількох рівнях: структурному (часопростір, обрядові та побутові практики гуцулів, ритуально-міфологічні парадигми), семантичному («інтертекстуальні реляції», культурно-історичний контекст окремих поетичних мотивів, топоніми та їх сакралізація тощо), концептуальному (базові концепти «карпатського тексту» В. Герасим'юка). Відповідно до цих рівнів аналізу структурований і виклад матеріалу дослідження – від окреслення та інтерпретації основних констант художнього світу письменника до виокремлення персональної авторської телеології, що, на думку М. Лаюка, може розглядатись як «підґрунття для постановня нового націєтворчого історіософського міфу» (с. 188). Такий ґрунтовний комплексний аналіз поезії В. Герасим'юка здійснюється вперше, що зумовлює новизну роботи.

Теоретичні засади дослідження ґрунтуються на категорії «локального тексту» із застосуванням елементів поетики інтертекстуальності. Специфіка міфологічного мислення самого В. Герасим'юка та відповідних інтенцій його художнього світу зумовлює залучення до аналізу ритуально-міфологічного підходу, що дає можливість виокремити телеологічний аспект «карпатського тексту», виявити його зв'язки з національним і родовим міфом як універсальним прототекстом і вписати його таким чином у глобальні процеси оновлення національної ідентифікаційної парадигми.

Привертає увагу різноманіття тем, включених до аналітичного поля, – географія та історія, речі й промисли, етнічно марковані образи тварин і рослин, обряди і побутові практики тощо вивчаються М. Лаюком як значимі структурні елементи, з яких реконструюється цілісна авторська космогонія. Таким чином реалізується заявлена у п. 1.2 стратегія «дешифрування» як руху до «текстопороджувального стану». В назві одного з пунктів роботи – 3.2.6. «Суха різьба» і «кахлі» – цей процес дешифрування оприявнюється самою мовою: якщо автор ішов від періоду поетичних експериментів, який він співвідносить з оригінальним видом карпатського мистецтва «кахлі», до зрілої творчості як «осягнення матричних структур космосу», що асоціюється з мистецтвом «сухої різьби», то дослідник рухається у зворотному напрямку – від «сухої різьби» до «кахлі», поступово «вглибаючи» художній світ поета.

Важливим аспектом дисертації є те, що «карпатський текст» у творчості В. Герасим'юка дослідник тлумачить як принципово відкриту семіотичну структуру, яка мислиться як органічна частина загального українського національного міфу. Увиразнити цю особливість поетичного світовідчуття письменника допомагає широкий культурний контекст, окреслений у дослідженні: історичні реалії другої половини ХХ ст., подані та осмислені через приватну історію родини поета; постагі митців ХІХ–ХХ ст., які спричинилися до виникнення явища «карпатського тексту» в українській літературі; київський текст, у якому живе В. Герасим'юк від початку 70-х років; сучасники митця, з якими він відчуває духовну та «географічну» спорідненість; різні види інтертексту (інтекст, автоінтертекст, інфратекст і т.ін.). Дослідник повсякчас виявляє різноманітні алюзії, якими насичені поезії В. Герасим'юка, проводить цікаві паралелі з відомими творами, митцями й мислителями різних часів. Щоправда, такі паралелі не завжди є виправданими (наприклад, міркування про те, що у вірші

І. Римарука «До Святослава» названо «зигзицею» княгиню Ольгу, а не Ярославну зі «Слова о полку Ігоревім» (с. 75), завершує розлогий абзац про контамінації різних історичних осіб часів Київської Русі в поемі В. Герасим'юка «Сон у метро»), – але при цьому вони також відкривають потенційне поле для нових інтерпретацій.

Як показано в п. 2.4.4 «Автоінтертекстуальність», В. Герасим'юк свідомо вибудовує власний «карпатський текст» протягом усієї своєї творчості, використовує автоцитати, автокоментарі, складні системні алюзії на весь корпус текстів (як вже написаних, так і планованих у майбутньому), епіграфи до нових віршів із попередніх поетичних збірок, очевидно концептуально впорядковує збірки вибраного. Ця інтенція помітна і в самому дослідженні – М. Лаюк ретельно прописує складові авторської концептосфери, акцентує взаємозв'язки та символічні перегуки аналізованих текстів, намагається «охопити неохопне», але за чітко прописаною структурною схемою. У результаті текст дисертації дрібниться на численні підпункти, особливо в другому підрозділі третього розділу, де йдеться про окремі поетичні концепти «карпатського тексту» В. Герасим'юка, однак з огляду на поставлену дослідником мету – «комплексний аналіз генези, специфіки і телеології» творчості письменника – такий принцип структурування матеріалу цілком виправданий.

Окрему увагу в роботі акцентовано на важливості інтермедіального виміру творчості В. Герасим'юка, зокрема «українського поетичного кіно», яке має виконувати місію «формування національної ідентичності» (с. 127), а отже є значимим елементом поетичної картини світу митця. Шкода, що інші види мистецтва (музика, живопис, скульптура) в підрозділі, присвяченому інтермедіальності, згадуються лише побіжно, а не аналізуються докладно. Про музику та її зв'язок із ритуальним танцем мова в роботі йде, але переважно в контексті родинно-побутових і міфологічних гуцульських практик. Було б доречно розглянути тему музики окремо, в інтермедіальному аспекті, та, можливо, пов'язати з характерною ритмічною організацією поезій В. Герасим'юка. Дотичною до цієї теми також є проблема розмежування діонісійського та аполлонівського музичних первнів у концептуальній моделі світу поета, адже попри ствердження, що В. Герасим'юк звертає свою творчість до діонісійського світу «хаосу, з якого має народитися космос» (с. 160, 161),

М. Лаюк так само апелює до образів Аполлона та Орфея, які «уособлювали музику й поезію одночасно», в їхньому первісному синкретичному зв'язку.

Текстуальний аналіз, застосований у дисертації, є прикладом ретельного й уважного вчитування дослідника в ті смисли і значення, які транслює поетичний текст, а виклад матеріалу вирізняється повагою до особистості письменника та особливою делікатною виваженістю формулювань. Це справляє приємне враження і викликає довіру до пропонованої інтерпретації творів. Однак, на жаль, текст самої дисертації містить досить багато технічних похибок і одруків (як, наприклад, дата виходу «Русалки Дністрової» – 1873 р. замість 1837 р. (с. 112), граматично неузгоджені закінчення, зайві або відсутні пробіли й т.ін.), що заважає сприйняттю матеріалу. Також не зовсім зрозумілою залишається інтерпретація образів тварин, із якими співвідносить себе поет, і відповідних первісних стихій: на с. 156 зазначено, що крук є уособленням стихії вогню, а сова – повітря, а на с. 157 символом повітря вже постає крук. Щоправда, у другому випадку йдеться про цитату з роботи Л. Кісельової, але вона жодним чином не прокоментована. Чи варто стосовно цієї суперечності говорити, наприклад, про контекстуальну взаємозамінність символів птахів і відповідних природних стихій, а чи про їхню поліфункціональність у художньому світі В. Герасим'юка?

Ще одне спостереження стосується концепту «Молода». Якщо порівняти цей образ із дуже популярним у літературі 20-х рр. ХХ ст. образом нареченої (у творах П. Тичини, Ю. Яновського, М. Хвильового тощо), то можна виявити досить показові паралелі. Наскільки корелюють ці символи у площині загальної української ідентифікаційної парадигми та «національного історіософського міфу» (с. 187)? У багатьох творах поета виразно відчутні передапокаліптичні настрої, на що звернено увагу і в дослідженні. А «Молода» символізує «переродження світу», її весілля – «початок нового буття» (с. 162). Чи йдеться, відтак, В. Герасим'юкові про початок (відродження) нового невідомого майбутнього, або це майбутнє, яке ми вже втратили?

У зв'язку з цим питанням під час захисту також хотілося б почути міркування дослідника щодо концепції самої поетичної творчості: вона є для В. Герасим'юка

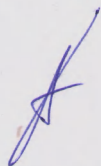
частиною ритуалу, спрямованого на відтворення міфу, окремим (новим) ритуалом світотворення чи лише способом його збереження у слові, тобто пам'яттю про міф?

Вочевидь, подані зауваження та запитання жодним чином не зменшують вагомості дисертаційної роботи М. Лаюка, яка є важливим внеском у вивчення феномену «карпатського тексту» і відкриває досить перспективне поле подальших наукових рефлексій щодо інтенцій сучасної української літератури та актуальних моделей формування нової української ідентичності.

Дослідження виконане на досить високому науковому рівні, з залученням значного обсягу літературного, критичного й теоретичного матеріалу, є самостійним і актуальним. Автореферат адекватно відображує зміст роботи. Наукові статті за темою дисертації опубліковані у фахових наукових виданнях України, зокрема й таких, що індексуються в міжнародних наукометричних базах. Важливі аспекти дослідження оприлюднені також у закордонному фаховому виданні.

Усе сказане надає підстави для висновку про те, що подана до захисту дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література Лаюком Мирославом Миколайовичем відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, зі змінами, внесеними згідно з постановою КМ № 656 від 19.08.2015 р.

Наталія Лебединцева



кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української філології, теорії
та історії літератури
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили

15 травня 2018 року

Власноручний підпис
Н. М. Лебединцевої
засвідчую



М. В. Орленко,
Вчений секретар ЧНУ
імені Петра Могили